

AMENINȚĂRI POLITICE LA ADRESA SECURITĂȚII ENERGETICE ÎN MAREA NEAGRĂ

Olga R. CHIRIAC

Cercetător asociat, Centrul pentru Studii Strategice,
Școala Națională de Studii Politice și Administrative – București

Ordinea mondială internațională reprezintă organizarea sistemului de state. Potrivit narațiunii dominante, mai ales din 2014, puterile revizioniste încearcă să conteste și să destabilizeze ordinea existentă, pentru a o înlocui cu una în care dezvoltările geopolitice să fie influențate exclusiv în favoarea lor, acestea urmând să exercite mult mai multă putere decât le-ar permite actualul sistem internațional. Această competiție pentru dominație strategică este, adesea, denumită „competiția marilor puteri”, SUA fiind principala putere, iar Federația Rusă și Republica Populară Chineză – candidate la statutul de mare putere. Scopul prezentului studiu este acela de a analiza succint abordarea Rusiei în ceea ce privește „marea strategie” și „interesul național” și aplicarea acestora, în mod specific, în domeniul energetic, concentrându-se, din punct de vedere geografic, asupra Mării Negre.

Cuvinte-cheie: Marea Neagră, securitate energetică, NATO, Federația Rusă, hard power.

INTRODUCERE

În ultimul deceniu, Kremlinul a reușit să atingă obiective strategice importante, unul dintre acestea fiind poziționarea avantajoasă în teatrul geopolitic din Marea Neagră. Cea mai recentă victorie constă în asigurarea unui cadru de întâlnire bilaterală cu Washingtonul, primul pas materializându-se pe 20 mai a.c., când ministrul rus de externe Sergei Lavrov și secretarul de stat american Antony Blinken s-au întâlnit la Reykjavik, în cadrul reuniunii ministeriale a Consiliului Arctic. De asemenea, un summit Rusia-SUA a avut loc la mijlocul lunii iunie 2021. Instrumentul ales de Rusia, încă din anii '20, a fost *hard power*, cu accent pe campaniile de influență. S-a dovedit, în timp, că acest instrument este eficient în atingerea obiectivelor politice ale Kremlinului, în ciuda numeroaselor mesaje din partea Uniunii Europene și a Casei Albe, potrivit cărora agresiunea rusă nu va fi tolerată, vor fi impuse sancțiuni economice suplimentare, iar sistemul internațional nu va îngădui „*comportamentul revizionist*”. În esență, aceasta este, probabil, cea mai mare provocare, și anume cum poate comunitatea transatlantică și, implicit, cum pot actorii regionali să gestioneze în mod eficient o astfel de postură, fără a depăși pragul războiului.

Studiul se concentrează pe analiza elementului energetic al securității, din perspectiva Rusiei. Astfel, articolul prezintă abordarea Rusiei față de *marea strategie* și înțelegerea *interesului național*, explorând impactul celor două concepte în domeniul energetic, în special în zona Mării Negre. De asemenea, studiul dorește să sublinieze rolul vital al energiei și al Mării Negre în gândirea strategică a Rusiei.

Dacă nu înțelegem sau nu abordăm acest aspect într-un mod bine direcționat, s-ar putea ajunge la o dilemă complexă a securității energetice în Marea Neagră și, inerent, la instabilitate strategică atât în regiune, cât și în afara acesteia. În plus, concentrarea asupra mijloacelor exclusiv militare ar putea duce la exacerbarea situației, la calcule greșite și, în cele din urmă, la conflicte.

Metodologia utilizată în cadrul acestui studiu combină diverse surse, inclusiv documente de orientare strategică, discursuri și declarații

Instrumentul ales de Rusia, încă din anii '20, a fost hard power, cu accent pe campaniile de influență. S-a dovedit, în timp, că acest instrument este eficient în atingerea obiectivelor politice ale Kremlinului, în ciuda numeroaselor mesaje din partea Uniunii Europene și a Casei Albe, potrivit cărora agresiunea rusă nu va fi tolerată, vor fi impuse sancțiuni economice suplimentare, iar sistemul internațional nu va îngădui „comportamentul revizionist”.

oficiale de politică ale Rusiei, interviuri cu factorii de decizie politică ruși, precum și scrieri ale analiștilor și academicienilor militari ruși și internaționali.

Această lucrare are o perspectivă axată pe securitate, pe domeniul energetic, în general, și asupra petrolului și gazului, în special. Datorită naturii structurii strategice a Rusiei, articolul explorează și evoluțiile din domeniul maritim. Pe tot cuprinsul articolului, securitatea energetică trebuie înțeleasă ca „furnizarea de aprovizionare accesibilă, fiabilă, diversă și amplă de petrol și gaze ... (și) o infrastructură adecvată pentru livrarea acestor aprovizionări pe piață” (Cooper, Kalicki, Goldwyn, 2005).

Din punct de vedere al securității, comunicatul NATO emis la summitul de la Varșovia, în 2016, a subliniat structura aflată în schimbare a sistemului internațional și, implicit, a spațiului strategic al Mării Negre: „Activitățile și politicile recente ale Rusiei au redus stabilitatea și securitatea, au crescut imprevizibilitatea și au schimbat mediul de securitate”.

MEDIUL STRATEGIC

Complexitatea mediului strategic al Mării Negre este, adesea, menționată atât de practicienii de securitate, de factorii de decizie politică, precum și de specialiștii din domeniul academic. Această complexitate se datorează, în mare parte, dinamicii energetice. Din punct de vedere al securității, comunicatul NATO emis la summitul de la Varșovia, în 2016, a subliniat structura aflată în schimbare a sistemului internațional și, implicit, a spațiului strategic al Mării Negre: „Activitățile și politicile recente ale Rusiei au redus stabilitatea și securitatea, au crescut imprevizibilitatea și au schimbat mediul de securitate”. (NATO, 2016, art. 9). Stabilitatea regională a fost afectată cel mai mult de anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea de către Rusia, în 2014. Acest eveniment a modificat puternic cursul unor tipare internaționale de angajament cu Federația Rusă, însă nu a fost singurul catalizator pentru schimbare. Astăzi, dinamica regională a *hard power* în Marea Neagră este dominată de Federația Rusă și de NATO, aceasta incluzând trei state riverane: Bulgaria, România și Turcia. În cele din urmă, Marea Neagră reprezintă un teatru de *competiție de mare putere* (*Great Power Competition*), în care una dintre puteri a avut deja o *victorie teritorială*. *Great Power Competition* este, în esență, dincolo de denumire, o competiție pentru a deveni puterea capabilă să transforme viitorul regiunii, precum și cel mai important actor din sistemul internațional, cel care modelează rezultatele și influențează comportamentul altor actori în avantajul său. Complexitatea înăscută a mediului strategic este evidentă în gama inconsistentă a aliaților și partenerilor din perspective naționale, regionale și chiar globale. Toată lumea poate fi de acord că mediul

este complex, însă puțini pot conveni asupra unei strategii cuprinzătoare. Încă nu există un consens în cadrul Alianței Nord-Atlantice cu privire la modul de angajare al Rusiei în Marea Neagră și nici o strategie a NATO pentru Marea Neagră.

Constelația actorilor strategici din Marea Neagră este diversă din mai multe puncte de vedere: cultural, etnic, economic, politic și religios. În timpul Războiului Rece, Marea Neagră a fost o zonă înghețată, iar controlul la nivel macro din sistemul bipolar a asigurat stabilitatea strategică. Uniunea Sovietică a dominat Marea Neagră, iar NATO a descurajat adversarii prin Republica Turcia. După o perioadă de transformare și schimbări structurale geopolitice la finele Războiului Rece, Marea Neagră este, din nou, un teatru strategic important pentru Europa, pentru comunitatea transatlantică și, implicit, pentru sistemul internațional. Dat fiind rolul cheie pe care îl joacă Marea Neagră în *marea strategie* rusă, asociat cu lipsa unei strategii a NATO cuprinzătoare și adaptate la diferite arii, Marea Neagră riscă să devină fie un spațiu geopolitic dominat de o mare putere, fie un factor generator de conflicte. Ambele situații ar fi în detrimentul ordinii mondiale internaționale. Cu toate acestea, situațiile ar putea fi prevenite.

În contextul acestui articol, analiza se va concentra pe Federația Rusă. Raționamentul se bazează pe faptul că, în prezent, Rusia domină Marea Neagră din punct de vedere militar, iar studiul încearcă să explice modul în care această dominanță afectează securitatea energetică din zonă.

Rusia are o poziție geostrategică unică, „*spre deosebire de orice altă națiune din lume*” (Covington, 2016, p. 7). Kremlinul și factorii de decizie militari ruși se vor gândi cum să apere țara într-un mod care să îndeplinească cerințele acestui mediu strategic unic și în conformitate cu obiectivele politice ale conducerii din Rusia. În acest sens, exprimarea ministrului de externe, Sergei Lavrov, este edificatoare: „*Au fost emise multe opinii diferite pe acest subiect, inclusiv teama că avem o viziune distorsionată asupra situației internaționale și a poziției internaționale a Rusiei. Eu percep acest lucru ca un ecou al disputei eterne dintre liberalii pro-occidentali și susținătorii căii unice a Rusiei*”. (Lavrov, 2016). Gândirea strategică rusă este construită pe piloni puternici, piloni pe care liderii ruși îi înțeleg foarte bine și îi cultivă. Statul Major este creierul forțelor armate, Academia Statului Major General și alte academii

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

După o perioadă de transformare și schimbări structurale geopolitice la finele Războiului Rece, Marea Neagră este, din nou, un teatru strategic important pentru Europa, pentru comunitatea transatlantică și, implicit, pentru sistemul internațional.

Dat fiind rolul cheie pe care îl joacă Marea Neagră în marea strategie rusă, asociat cu lipsa unei strategii a NATO cuprinzătoare și adaptate la diferite arii, Marea Neagră riscă să devină fie un spațiu geopolitic dominat de o mare putere, fie un factor generator de conflicte.

Ceea ce Occidentul definește ca război hibrid rus este, de fapt, „o singură formă de război, care leagă mijloacele de război ambigue, neaplicabile, cu mijloacele de război <neambigue> – forțele convenționale și nucleare”. Structurile convenționale și non-convenționale militare se află sub aceeași conducere, folosind o singură strategie generală pentru a atinge un set de obiective definite de interesul național.

și universității îl susțin în instituționalizarea acestei culturi a gândirii strategice în corpul lor de ofițeri. Forțele Armatei Rusiei acționează împreună cu serviciile de securitate ale națiunii și cu alte organizații guvernamentale. Abordarea holistică este tipică atitudinii Rusiei față de planificarea apărării și reprezintă un avantaj foarte puternic față de orice altă putere, alianță sau competitor. Nu există o separare a puterilor în structura statului, aceasta încurajând o strategie eficientă și o abordare operațională eficientă, precum și capacitatea de a acționa ca o națiune întregă (*whole of nation*) în război. Ceea ce Occidentul definește ca război hibrid rus este, de fapt, „o singură formă de război, care leagă mijloacele de război ambigue, neaplicabile, cu mijloacele de război <neambigue> – forțele convenționale și nucleare”. (Covington, p. 9). Structurile convenționale și non-convenționale militare se află sub aceeași conducere, folosind o singură strategie generală pentru a atinge un set de obiective definite de interesul național. Aceasta este diferită de „integrarea fără probleme a mai multor elemente ale puterii naționale și militare – diplomatie, informații, economie, finanțe, forțe de ordine și militare” (DoD, 2018) a Statelor Unite. Vladimir Putin a anunțat, la începutul președinției sale, că va consolida puterile politice din Rusia în așa-numita „verticală a puterii”/power vertical, denumită și modelul „l'état, c'est Putin!” (Bremmer, Charap, 2006, p. 83). În acest model de guvernare, puterea este concentrată „în executiv, în detrimentul ramurilor legislative și judiciare ale guvernului federal și al șefilor regionali odinioară puternici”. (Ib., p. 84).

Strategia de securitate națională a Rusiei până în 2020 definea „interesele naționale ale Federației Ruse” ca fiind „ansamblul nevoilor interne și externe ale statului pentru asigurarea protecției și dezvoltării stabile a individului, societății și statului”. (Giles, 2009). O amenințare la adresa securității naționale o reprezintă „posibilitatea directă sau indirectă de a prejudicia drepturile și libertățile constituționale, calitatea vieții, suveranitatea/integritatea teritorială, dezvoltarea stabilă a Federației Ruse, apărarea și securitatea statului”, iar „sistemul național de securitate” cuprinde „forțele și mijloacele care asigură securitatea națională”. (Ib.).

În scopul operaționalizării strategiei, Rusia și-a sporit în mod constant capabilitățile, precum și operațiunile forțelor aeriene, maritime și terestre din regiune. Marina rusă a fost modernizată, iar flota Mării Negre a cunoscut evoluții tehnologice majore.

Rusia și-a valorificat, de asemenea, capacitățile sporite în lupta reală, de exemplu în intervenția sa în Siria, când Marea Neagră a servit ca principală cale de acces pentru transportul de trupe și echipamente militare.

Dacă, după Războiul Rece, Rusia a intrat într-o perioadă de declin atât din punct de vedere militar, cât și economic, după venirea la conducere a președintelui Vladimir Putin, Rusia a construit o putere de luptă credibilă și a investit puternic în modernizarea forțelor sale armate, implicit în marina rusă. Nu puțini sunt cei din cercurile occidentale care avertizează asupra *fortăreței ruse A2/AD* din Marea Neagră. De pe țărmurile rusești, aceasta este privită ca o postură defensivă solidă pentru a apăra și descuraja NATO, precum și pentru a proiecta puterea dincolo de regiune. Țarul Ivan cel Groaznic s-a referit la această postură ca la o situație de uzură și la un atac pe liniile de alimentare în zonele de periferie/zone-tampon.

ROLUL ENERGIEI ÎN VIZIUNEA STRATEGICĂ A RUSIEI

Conform doctrinei oficiale a Rusiei, Marea Neagră este desemnată ca fiind de importanță strategică ridicată, deoarece joacă un rol crucial în obiectivul politic suprem al Kremlinului: „*Interesul extern pentru rezervele de energie la care Rusia chiar consideră că are un drept moral, dacă nu neapărat legal, este tratat ca o potențială amenințare*”. (Ib., p. 8). O cantitate semnificativă de resurse se află în Marea Neagră și în Zona Extinsă a Mării Negre. Sectorul energetic din Rusia este controlat de stat. Pentru a spori puterea companiilor energetice, în iulie 2007, Duma rusă a adoptat un proiect de lege care ar conferi companiilor energetice Gazprom și Transneft dreptul de a crea armate private, interne. În Rusia, companiile energetice sunt efectiv protejate de armate private. Transneft controlează infrastructura de conducte petroliere din Rusia, în timp ce Gazprom deține monopolul rusesc asupra gazelor naturale (Hurst, 2010, p. 62). Gazprom este unul dintre cele mai importante instrumente ale puterii statului în Rusia și, uneori, o armă foarte eficientă. În știința politică, „*teoria tradițională a militarizării susține că, pe măsură ce forțele armate își cresc influența în guvern, datorită creșterii capacităților lor, statul devine mai înclinat să adopte o politică externă agresivă, care poate duce la război*”. (Schofield, 2007). Nu este cazul gândirii strategice a Rusiei. Strategia sovietică și, ulterior, cea rusă au fost un fel de artă în sine,

Marea Neagră este desemnată ca fiind de importanță strategică ridicată, deoarece joacă un rol crucial în obiectivul politic suprem al Kremlinului: „Interesul extern pentru rezervele de energie la care Rusia chiar consideră că are un drept moral, dacă nu neapărat legal, este tratat ca o potențială amenințare”.

Controlul de stat asupra aprovizionării cu energie este o pârghie majoră pentru Kremlin: în ianuarie 2006, Gazprom a întrerupt aprovizionarea cu energie a Ucrainei și, apoi, a reluat-o, o zi mai târziu; în februarie 2008, Gazprom a acuzat Ucraina că a acumulat peste 1,5 miliarde de dolari în datoriile pentru aprovizionarea din 2007.

elaborată cu atenție, luând în considerare nu numai capabilitățile militare, tehnologiile și obiectivele politice, ci și sensibilitățile culturale, valorile, nivelul de educație, religia și factorii socio-demografici, precum și structura socio-economică a inamicului/competitorului. Ar fi greșit să se limiteze rolul energiei în gândirea strategică a Rusiei, considerând-o militarizată sau etichetând-o drept *război hibrid* sau *luptă în zona gri*. Strategia de securitate a Federației Ruse menționează energia ca un pilon al securității Rusiei, în general: *„Una dintre principalele direcții pe termen lung ale securității naționale în sfera economică îl reprezintă securitatea energetică”*. (Conceptul de securitate națională al Federației Ruse, 2000). Același document explică și semnificația acestei mențiuni din perspectiva Rusiei, și anume ce condiții trebuie îndeplinite: *„Condițiile esențiale ale securității energetice naționale și globale includ cooperarea multilaterală în interesul creării unor piețe pentru resursele energetice care să corespundă principiilor OMC, dezvoltării, precum și schimb de tehnologii promițătoare de economisire a energiei și, de asemenea, utilizarea unor surse alternative de energie ecologice, curate”*. În document se mai arată ceea ce se înțelege prin securitate energetică: *„Principalele aspecte ale securității energetice sunt furnizarea stabilă a unor surse de energie standard de calitate; utilizarea efectivă a resurselor energetice prin creșterea competitivității producătorilor autohtoni; prevenirea posibilelor deficite de resurse combustibil-energie; crearea de stocuri strategice de combustibil, capacități de rezervă și echipamente standard; și asigurarea funcționării stabile a sistemului de alimentare cu energie și combustibil”*. (Ib.).

Președintele Putin a reușit să folosească energia ca pe un instrument politic foarte dăunător statelor din spațiul postsovietic. Trebuie însă remarcat faptul că provocarea de daune nu înseamnă și o garanție a victoriei. Adesea, Rusia folosește energia pentru a obține rezultatele politice dorite sau pentru a penaliza țările, în special statele din *„vecinătatea apropiată”*, în cazul în care Kremlinul trage concluzia că acestea nu au acționat în conformitate cu interesele Rusiei. Controlul de stat asupra aprovizionării cu energie este o pârghie majoră pentru Kremlin: în ianuarie 2006, Gazprom a întrerupt aprovizionarea cu energie a Ucrainei și, apoi, a reluat-o, o zi mai târziu; în februarie 2008, Gazprom a acuzat Ucraina că a acumulat peste 1,5 miliarde de dolari în datoriile pentru aprovizionarea din 2007. Tensiunea a ajuns la cote maxime, au rezultat declarații contradictorii ale ambelor părți

și totul a culminat cu reducerea la jumătate, din partea Gazprom, a aprovizionării cu petrol și gaze (Grigas, 2012). Conductele au fost readuse la putere maximă după ce Rusia a ajuns la un acord satisfăcător cu privire la intermediarii de aprovizionare, precum RosUkrEnerg, care, în cele din urmă, a fost eliminat. Kremlinul a reușit să atingă un obiectiv politic. În iarna 2008-2009, „Gazprom a întrerupt toate livrările pentru utilizarea Ucrainei începând cu 1 ianuarie, după săptămâni de negocieri privind datoriile și prețurile restante pentru 2009. Gazprom a propus să ridice prețul de la 179,5 la 250 de dolari. Ucraina a declarat că este pregătită să plătească 201 dolari și că dorește să majoreze taxele de transport al gazelor. Gazprom a ridicat, apoi, prețul la 458 de dolari”. (Reuters, 2009). Acest mod de operare se întoarce cu mult în timp, la începutul anilor '90, când Rusia a oprit aprovizionarea cu energie a statelor baltice, care încă nu erau membre ale UE sau ale NATO, în încercarea de a influența și a destabiliza eforturile lor pentru integrarea în structurile de securitate și politico-economice occidentale. În 1992, aceeași tactică a fost utilizată ca răspuns, unii analiști le-au numit represalii, în urma cererilor statelor baltice ca Rusia să evacueze propriile forțe militare rămase în regiune.

Este foarte important să înțelegem că, pentru o economie energetică centralizată sub monopol de stat, scopul este obținerea, menținerea și consolidarea puterii geopolitice și nu atât de mult profiturile economice sau extinderea pieței. Pe termen lung, este protejat și promovat interesul național al Rusiei. Abordarea Federației Ruse consideră energia ca pe un mijloc militar către un scop, o armă cu un puternic efect coercitiv.

Interesul național al Rusiei are mai multe componente: „Cele cinci interese fundamentale includ apărarea țării și a regimului, influența în vecinătatea apropiată, o viziune a Rusiei ca mare putere, neamestecul în afacerile interne și cooperarea politică și economică în mod egal cu alte mari puteri” (Radin, Reach, 2017). Accesul la resurse energetice abundente îi conferă Rusiei putere. Puterea, la urma urmei, este acea „capacitate de a influența pe altul să acționeze în moduri în care entitatea respectivă nu ar fi acționat”. (Wilson, 2009, p. 114). Rusia își exercită puterea pentru că poate acest lucru și va continua să o facă până când nu îi va mai servi intereselor sau până când prețul pe care va trebui să îl plătească va fi prea mare. Prețul, de exemplu, este reprezentat de sancțiunile economice, dar, chiar și din acest

Interesul național al Rusiei are mai multe componente: „Cele cinci interese fundamentale includ apărarea țării și a regimului, influența în vecinătatea apropiată, o viziune a Rusiei ca mare putere, neamestecul în afacerile interne și cooperarea politică și economică în mod egal cu alte mari puteri”. Accesul la resurse energetice abundente îi conferă Rusiei putere.

La nivel global, Marea Neagră este o arenă în care se desfășoară o mare competiție pentru putere atât cu Rusia, cât și cu China. Great Power Competition nu înseamnă război. Este o competiție în sistemul internațional, iar câștigătorul va putea modela/influența decisiv structura sistemului prin „arhitecturi de securitate, precum și prin norme și practici la nivel mondial, inclusiv regimuri comerciale și de investiții și dezvoltarea și reglementarea noilor tehnologii de infrastructură”.

punct de vedere, Rusia joacă, dacă putem să spunem așa, un joc politic foarte inteligent, provocând Statele Unite. Rusia cooperează cu unele țări occidentale la construirea de conducte care să faciliteze și mai mult exportul energiei sale către Europa și, prin aceasta, nu numai că generează venituri, dar alimentează tensiunile dintre aliați. La rândul lor, tensiunile se transformă, în cele din urmă, în politici, precum și în consecințe pentru structura europeană de securitate. Exemplul tipic pentru acest aspect este Germania, respectiv conducta Nord Stream II, care, în esență, are un impact direct asupra veniturilor din energie ale Ucrainei.

Datorită rolului său vital în viziunea strategică a Rusiei, energia are efecte grave asupra dinamicii puterii la nivel internațional, regional, asupra regimului de securitate maritimă din Marea Neagră și, implicit, asupra sistemului internațional. Arhitectura conductelor de petrol și gaze din Marea Neagră include Blue Stream și Turk Stream (Gazprom), ambele controlate de Rusia.

SECURITATEA ENERGETICĂ ÎN MAREA NEGRĂ – DIMENSIUNEA MILITARĂ A COMPETIȚIEI PENTRU RESURSE

Efectele amenințărilor politice asupra aprovizionării cu energie în Marea Neagră au avut mult timp un impact destabilizator în regiune. În *conceptul de securitate națională* al Rusiei, energia, la fel de mult ca oricare alt interes vital al statului, este apărată de forțele armate: „*Interesele asigurării securității naționale a Federației Ruse predetermină necesitatea unei prezențe militare ruse în anumite regiuni strategice importante ale lumii, în circumstanțe adecvate*”. (Conceptul de securitate națională al Federației Ruse, lb.).

La nivel global, Marea Neagră este o arenă în care se desfășoară o mare competiție pentru putere atât cu Rusia, cât și cu China. *Great Power Competition* nu înseamnă război. Este o competiție în sistemul internațional, iar câștigătorul va putea modela/influența decisiv structura sistemului prin „*arhitecturi de securitate, precum și prin norme și practici la nivel mondial, inclusiv regimuri comerciale și de investiții și dezvoltarea și reglementarea noilor tehnologii de infrastructură*”. (Wilson Centre, 2021). Un veteran al NATO, generalul american (retr.) Ben Hodges, a scris despre potențialul ridicat al unui conflict în cazul în care nu există o strategie eficientă pentru

Marea Neagră: „Concurența marilor puteri previne conflictul marilor puteri. Dimpotrivă, eșecul de a concura și de a demonstra și proteja interesele, în toate domeniile, poate duce la vacuumuri de putere și neînțelegeri care, la rândul lor, pot duce la o escaladare a tensiunilor și la un conflict real”. (Hodges, 2021).

La nivel regional, în Marea Neagră, Rusia trebuie să contracareze o alianță militară, NATO, precum și două state membre ale UE: România și Bulgaria. Din perspectiva Rusiei, toate acestea sunt amenințări, chiar dacă unele țări sunt mai apropiate de Kremlin decât altele. Securitatea energetică este direct legată de armată. Strategia navală a Rusiei (Rusia sovietică și cea modernă) se bazează istoric pe descurajarea strategică și pe apărarea stratificată. Forța sa de apărare strategică rămâne formată din submarine cu rachete balistice capabile să amenințe teritoriul țărilor agresoare. Apărarea stratificată este asigurată prin extinderea cercurilor defensive de la coastă la sute de mile în larg. După o perioadă de declin post-Război Rece, Federația Rusă a început o modernizare a forțelor armate. Din punct de vedere geopolitic, Rusia a fost, de asemenea, foarte activă după preluarea puterii de către Vladimir Putin și, treptat, echilibrul puterii militare din regiune s-a schimbat în favoarea sa. Anexarea ilegală a Crimeei, în 2014, și consolidarea ulterioară a capacităților de luptă, precum și a infrastructurii militare din regiune au funcționat ca un multiplicator de forță/force multiplier în schimbarea echilibrului militar. Dacă anexarea în sine este privită în moduri fundamentale diferite de către Federația Rusă, pe de o parte, și comunitatea transatlantică, pe de altă parte, Kremlinul a fost foarte transparent cu privire la intențiile sale de a militariza peninsula Crimeea. Legitimarea acumulării militare a venit sub pretextul apărării împotriva unei alianțe în continuă expansiune, o alianță agresivă și a ceea ce Kremlinul percepe ca fiind influență americană.

Toate documentele oficiale rusești reiterează, după revizuire, în mod consecvent, cele cinci interese principale care ghidează politica externă a Rusiei: apărarea țării și a regimului, influența în vecinătatea apropiată, o viziune a Federației Rusie ca mare putere, neamestecul în afacerile interne, politice și cooperarea economică din postura de partener egal cu alte mari puteri. (Radin, Reach, lb.). Aceste interese fundamentale sunt legate direct de Marea Neagră. Șeful Statului Major al Federației Ruse, generalul Valery Gerasimov, a concluzionat, în 2016,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Securitatea energetică este direct legată de armată. Strategia navală a Rusiei (Rusia sovietică și cea modernă) se bazează istoric pe descurajarea strategică și pe apărarea stratificată. Forța sa de apărare strategică rămâne formată din submarine cu rachete balistice capabile să amenințe teritoriul țărilor agresoare. Apărarea stratificată este asigurată prin extinderea cercurilor defensive de la coastă la sute de mile în larg.

Este important să vorbim despre NATO în Marea Neagră, deoarece numai prin NATO se poate păstra stabilitatea în regiune. O strategie cuprinzătoare a Alianței Nord-Atlantice pentru Marea Neagră va deveni, sperăm, realitate, la un moment dat, într-un viitor mai îndepărtat. Cu toate acestea, pentru a angaja Rusia în mod eficient, NATO va trebui să-și lărgască definiția securității energetice și să evite definirea acesteia drept amenințare emergentă sau hibridă.

că, „în urmă cu câțiva ani, capacitățile de luptă ale flotei Rusiei erau în contrast puternic cu cele ale marinei Turciei. Unii chiar au spus că Turcia stăpânește pe deplin Marea Neagră. Acum lucrurile stau altfel”. (TASS, 2016). Generalul Gerasimov a subliniat, de asemenea, că Flota Mării Negre a fost consolidată de submarine care transportau sistemul de rachete Kalibr. Acest sistem este foarte important pentru marina Rusiei, deoarece oferă capacități nucleare cu rază lungă de acțiune, care pot ajunge pe teritoriile țărilor inamice. (Ministerul rus al Apărării, 2021).

Poziția diplomatică s-a schimbat în Marea Neagră, au existat, uneori, momente foarte tensionate, cum ar fi noiembrie 2018, un exemplu simbolic de diplomatie navală coercitivă: o operațiune maritimă a fost efectuată de navele de la Garda de coastă a Federației Ruse sub pavilionul Serviciului Federal de Securitate, pentru a confisca trei nave ucrainene și a reține echipajele. În același timp, luptătorii Su-25 și elicopterele de luptă Ka-52 din Crimeea au oferit „o aplicație spectaculoasă a blocadei strâmtorii Kerch, care duce în Marea Azov”. (Cenciotti, 2018).

Un obstacol pentru NATO în Marea Neagră este, în primul rând, lipsa unei abordări cuprinzătoare a Mării Negre și, în al doilea rând, modul fundamental diferit în care Federația Rusă, pe de o parte, și comunitatea transatlantică, pe de altă parte, privesc ordinea mondială și variabilele sale, una fiind securitatea energetică. Este important să vorbim despre NATO în Marea Neagră, deoarece numai prin NATO se poate păstra stabilitatea în regiune. O strategie cuprinzătoare a Alianței Nord-Atlantice pentru Marea Neagră va deveni, sperăm, realitate, la un moment dat, într-un viitor mai îndepărtat. Cu toate acestea, pentru a angaja Rusia în mod eficient, NATO va trebui să-și lărgască definiția securității energetice și să evite definirea acesteia drept amenințare emergentă sau hibridă. Dacă NATO dorește să construiască o abordare eficientă, atunci, în special în Marea Neagră și în Marea Baltică, va trebui să planifice includerea rutelor de transport energetic și a siturilor de extracție maritimă ca parte a cadrului general de securitate maritimă. De asemenea, va fi necesar să se intensifice eforturile de analiză politică/culturală. Potrivit Ministerului ucrainean al energiei, țara a pierdut 80% din zăcămintele de petrol și gaze din Marea Neagră și o mare parte din infrastructura portuară din cauza anexării Crimeei (Cohen, 2019). Acest aspect subliniază efectele destabilizatoare

din zonă. Există îngrijorări cu privire la libertatea de navigație atât în Marea Azov, cât și în Marea Neagră. Acestea sunt, în același timp, probleme maritime și de securitate energetică. La începutul acestui an, într-o conferință de presă la Cairo, întrebând despre Marea Neagră, ministrul rus de externe Sergei Lavrov a numit prezența SUA acolo drept „fenomen regulat”. În același context, ministrul de externe a mai declarat că „se pun întrebări despre ceea ce face Rusia la granița cu Ucraina. Răspunsul este foarte simplu: trăim aici, aceasta este țara noastră”. (Ministerul rus al apărării, lb.).

Hard power trebuie să continue, dar ar trebui completată cu eforturile politice ale NATO, precum și cu eforturile educaționale. Alianța Nord-Atlantică și Statele Unite ale Americii, pe o bază bilaterală, au o prezență pronunțată în Marea Neagră. România, de exemplu, este un pivot al arhitecturii de securitate din Marea Neagră. Acum, în special, când Turcia are propria relație tensionată cu unii dintre aliații săi, România poate fi poziționată pentru a fi ancora, platforma din care provin măsurile de consolidare a încrederii și programele de intensificare a rezilienței. Pentru România, aderarea la NATO a însemnat o ruptură definitivă de trecutul turbulent și o garanție că astfel de vremuri nu vor reveni. Aceasta se referă la conceptul de includere a energiei într-o strategie NATO pentru Marea Neagră. Nu înseamnă că Alianța va transforma energia într-o armă, ci doar că respectivul concept de securitate energetică va fi lărgit, pentru a include descurajarea și dialogul strategic continuu cu Rusia.

George Kennan a remarcat, în lucrarea sa din 1951, despre diplomația americană: „Văd cea mai gravă culpă a formulării noastre politice din trecut, constând în ceva pe care aș putea să-l numesc abordarea legalist-moralistă a problemelor internaționale. Această abordare se desfășoară ca un ghem roșu prin politica noastră externă din ultimii cincizeci de ani”. (p. 82). Acesta este un sfat bun de la una dintre cele mai decisive figuri ale Războiului Rece.

CONCLUZII

Scopul studiului a fost acela de a sublinia unele dintre motivațiile principale ale gândirii strategice ruse, mai ales în ceea ce privește energia. Accentul asupra Mării Negre se datorează, pe de o parte, importanței strategice pe care Marea Neagră o are în gândirea strategică a Federației Ruse și, pe de altă parte, faptului că Marea

Pentru România, aderarea la NATO a însemnat o ruptură definitivă de trecutul turbulent și o garanție că astfel de vremuri nu vor reveni. Aceasta se referă la conceptul de includere a energiei într-o strategie NATO pentru Marea Neagră. Nu înseamnă că Alianța va transforma energia într-o armă, ci doar că respectivul concept de securitate energetică va fi lărgit, pentru a include descurajarea și dialogul strategic continuu cu Rusia.

Energia nu este un element exclusiv comercial, ci este și un element al securității maritime și al libertății de navigație. Dacă Mării Negre nu i se va acorda o atenție strategică sporită atât în NATO, cât și în UE, riscă să devină cea mai vulnerabilă zonă a securității europene. Mai mult, securitatea europeană însăși trece, în prezent, printr-o perioadă de schimbări structurale.

Neagră găzduiește o cantitate semnificativă de resurse naturale, în special petrol și gaze. Este foarte important să discutăm acest lucru, deoarece energia nu este un element exclusiv comercial, ci este și un element al securității maritime și al libertății de navigație. Dacă Mării Negre nu i se va acorda o atenție strategică sporită atât în NATO, cât și în UE, riscă să devină cea mai vulnerabilă zonă a securității europene. Mai mult, securitatea europeană însăși trece, în prezent, printr-o perioadă de schimbări structurale. UE caută să-și definească rolul de actor de securitate și apărare, în cadrul procesului de autonomie strategică al Uniunii Europene. Marea Neagră găzduiește două state membre ale UE, Bulgaria și România. În mod involuntar, dezbateră generală asupra modului în care UE intenționează să procedeze în domeniul apărării va afecta viitoarele dinamici militare/de securitate din regiune. Acum este momentul potrivit pentru a purta o astfel de discuție. Elementul-cheie pentru NATO va fi de a merge cât mai repede spre o strategie comună și cuprinzătoare pentru Marea Neagră, asigurând, în același timp, complementaritatea cu eforturile UE, nu duplicarea acestora. Această lipsă de consens între aliați este o asimetrie pe care concurenții o exploatează și pe care vor continua să o folosească. Este o vulnerabilitate pe care Federația Rusă o valorifică, așa cum o face în cooperarea militară cu Turcia și în cea energetică cu Germania.

Acest lucru va fi greu de gestionat, dar necesar de abordat, așa cum declara, în 2017, șeful Statului Major General de atunci, actualmente ministrul apărării naționale a României, generalul Nicolae Ciucă, în cadrul Comitetului de Apărare și Securitate al Adunării Parlamentare a NATO de la București: „Situția de securitate de la Marea Baltică la Marea Neagră și până la Marea Mediterană nu este privită ca o problemă regională, ci îngrijorează întreaga Alianță. Având în vedere amenințările la adresa flancului estic, în complexitatea lor, postura de descurajare și apărare a NATO se bazează pe coerență și consistență”. (Ciucă, 2017). Consensul este construit numai cu efort, comunicare eficientă și consultare transparentă. Este nevoie de timp. Cu cât comunitatea transatlantică va aștepta mai mult pentru a construi o strategie pentru Marea Neagră, cu atât va exista un risc mai mare de conflict major sau de calcul greșit.

Energia este vitală pentru Federația Rusă, motiv pentru care instituțiile de securitate vor planifica apărarea și promovarea sectorului

energetic, indiferent de poziția NATO. Energia înseamnă putere pentru Federația Rusă, putere în toate dimensiunile sale: putere politică, deoarece permite Rusiei să influențeze direct și indirect politica în alte state și în UE; putere militară, pentru că energia alimentează fluxul de venituri rusești, exporturile și, prin urmare, PIB-ul, care, la rândul său, va fi parțial reinvestit în tehnologii de armament, personal militar, reformă militară și, în cele din urmă, putere diplomatică, deoarece, prin energie, Rusia proiectează puterea și asigură durabilitatea acoperirii sale globale. Va fi foarte dificil pentru comunitatea transatlantică să ajungă la un consens cu privire la modul de contracarare al Federației Ruse în Marea Neagră, întrucât interesele sunt variate; cu toate acestea, el se poate realiza și trebuie să includă transparență și mesaje strategice bine gândite.

BIBLIOGRAFIE:

1. Bremmer, I., Charap, S. (2007). *The Siloviki in Putin's Russia: Who they are and what they want*. În *The Washington Quarterly*, 30(1), <https://doi.org/10.1162/wash.2006-07.30.1.83>, accesat la 12 iunie 2021.
2. Cenciotti, D. (2018). „*Russia Blocks Passage in Kerch Strait near Crimea, Deploys Su-25 Jets and Ka-52 Attack Helicopters*”. În *The Aviationist*, <https://theaviationist.com/2018/11/25/russia-blocks-passage-in-kerch-strait-near-crimea-deploys-su-35-jets-and-ka-52-attack-helicopters/>, accesat la 27 mai 2021.
3. Ciucă, I.N. (2017), https://english.mapn.ro/cpresa/4882_Speech-held-by-the-Chief-of-General-Staff,-General-Nicolae-Ciucă,-at-the-Defence-and-Security-Committee-of-the-NATO-Parliamentary-Assembly,-Bucharest-October-7th,-2017, accesat la 27 mai 2021.
4. Cohen, A. (2019). *As Russia closes in on Crimea's energy resources. What is next for Ukraine?* În *Forbes*, see:<https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2019/02/28/as-russia-closes-in-on-crimeas-energy-resources-what-is-next-for-ukraine/?sh=72619c29cd92>, accesat la 16 iunie 2021.
5. Cooper, R.N., Kalicki, J.H., Goldwyn, D.L. (2005). *Energy and Security: toward a new foreign policy strategy*. În *Foreign Affairs*, 84(6), 138, <https://doi.org/10.2307/20031791>, accesat la 12 iunie 2021.
6. Covington, S.R. (2016). *The Culture of Strategic Thought behind Russia's modern approaches to warfare*. Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs.
7. Giles, K. (2009). *Russian National Security Strategy to 2020*, revizuită, NATO Defense College, <http://conflictstudies.co.uk/files/RusNatSecStrategyto2020.pdf>, accesat la 12 iunie 2021.

Energia
înseamnă putere
pentru Federația
Rusă, în toate
dimensiunile
sale: putere
politică; putere
militară și,
în cele din
urmă, putere
diplomatică.

8. Green, W. (1993). *The Historic Russian drive for a warm water port: anatomy of a geopolitical myth*. *Naval War College Review*, 46(2), 80-102, <http://www.jstor.org/stable/44642451>, accesat la 16 iunie 2021.
9. Grigas, A. (2012), *The gas relationship between the Baltic States and Russia: politics and commercial realities*, Oxford Institute for Energy Studies
10. Hodges, B. (2021). *The Black Sea ... or a Black Hole*. CEPA Strategy Paper, <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/01/CEPA-SP-Black-Sea-Strategy-v2-1.19.21.pdf>, accesat la 12 iunie 2021.
11. Lieutenant Commander Hurst, C. (2010). U.S. Navy Reserve. *The Militarization of Gazprom*. În *Military Review*, nr. 1 (sept.-oct.).
12. Kennan, G. (1951). „*American Diplomacy*”.
13. Lavrov, S. (2016). „*Russia’s Foreign Policy: historical background*”, *Russia in Global Affairs Magazine*, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2124391, accesat la 12 iunie 2021.
14. Mearsheimer, J.J. (2014). *The tragedy of great power politics*. W.W. Norton
15. Nye, J.S. (1990). *Soft Power*. În *Foreign Policy*, (80), 153, <https://doi.org/10.2307/1148580>, accesat la 21 iunie 2021.
16. Radin, A., Reach C. (2017). *Russian views of the International Order*. California: Santa Monica. RAND Corporation, RR-1826-OSD, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html, accesat la 12 iunie 2021.
17. Schofield J. (2007). *Introduction: contending views – militarism, militarization and war*. În *Militarization and War*. Initiatives in Strategic Studies: Issues and Policies. New York: Palgrave Macmillan, https://doi.org/10.1007/978-1-137-07719-6_1, accesat la 12 iunie 2021.
18. *Conceptul de securitate națională al Federației Rusie* (National Concept of the Russian Federation) (2000). Ministry of Russian Foreign Affairs, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCkB6BZ29/content/id/589768, accesat la 12 iunie 2021.
19. *Discursul șefului Statului Major General al Armatei române*, general Nicolae-Ionel Ciucă, vezi nota 3, https://english.mapn.ro/cpresa/4882_Speech-held-by-the-Chief-of-General-Staff,-General-Nicolae-Ciucă,-at-the-Defence-and-Security-Committee-of-the-NATO-Parliamentary-Assembly,-Bucharest-October-7th,-2017, accesat la 21 iunie 2021.
20. DoD: *Summary of The National Defense Strategy 2018*, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, accesat la 21 iunie 2021.
21. Gazprom: „*Russian natural gas supplies to Turkey*”; Gazprom: „*Gas exports to Turkey and southern and southeastern Europe*”, <https://www.gazprom.com/projects/turk-stream/>, accesat la 12 iunie 2021.
22. NATO (2016). *Comunicatul summitului de la Varșovia*.

23. NATO Defense College (2009). „*Strategy of National Security of the Russian Federation to 2020, Confirmed by Decree of the President of the Russian Federation No 537 of 12 May 2009*”, în *Krasnaya Zvezda*, ediția 20-26 mai 2009.
24. Reuters Staff (2009). *TIMELINE: Gas crises between Russia and Ukraine*, <https://www.reuters.com/article/us-russia-ukraine-gas-timeline-sb-idUSTRE50A1A720090111>, accesat la 12 iunie 2021.
25. TASS (2016). „*General Staff: Russia-Turkey balance of force in Black Sea has changed over years*”, <https://tass.com/defense/899730>, accesat la 12 iunie 2021.
26. The Ministry of Defense of The Russian Federation (2021), <https://eng.mil.ru/en/structure/forces/rd.htm>, accesat la 12 iunie 2021.
27. US Joint Chiefs of Staff: Joint Doctrine Note 1-18, 25 aprilie 2018.
28. Wilson Center (2021). *Great Powers game on: competition and cooperation*, <https://www.wilsoncenter.org/cross-regional-initiatives>, accesat la 12 iunie 2021.

